

KELTSKÉ MÝTY – GALSKÁ TRADICE

- u Keltů se mytické příběhy vyprávěly hlavně při **hostinách** na dvorech i v oppidech
- jejich profesionální vypravěči byli **bardi**, kteří **epickými zpěvy** oslavovali bohy, dávné hrdiny, ale i přítomného knížete nebo reka
- občas přednášeli i obávané **posměšné verše**, jež měly mít **kouzelnou moc**
 - dovedli např. lakomého krále tak zostudit, že byl shledán nehodný svého postavení a musel se vzdát královského úřadu...
- největšími znalci mýtů však byli **druidi**
 - bardi tedy byli jakýmsi „sekulárními prezentátory“ mýtů, zatímco spojení mýtů s kultem zajišťovali kněží

- existují 2 rozdílné názory na **postavy** světa keltské mytologie:
 - **1)** jedná se o **bohy**, kteří mají své kořeny kdesi ve společném indoevropském dědictví
 - této teorii nasvědčuje mj. i to, že božstvům byly přinášeny četné **oběti** – včetně **lidských** (obětovaných každému z důležitých bohů specifickým rituálním způsobem odvislým od jeho božského charakteru)
 - **2)** jde o **lidské hrdiny**, kteří disponovali **magickou silou** a v příbězích byli následně zbožštěni (viz **kult předků** např. u starých Slovanů či Germánů)
- podle svých funkcí jsou bohové **hierarchizováni**:
 - nejvýš stojí **vládce nebes** (hromovládce)
 - pod ním je skupina ostatních **bohů** – celkem známe **přes 300 jmen** keltských božstev, ale o **funkcích** většiny z nich nevíme takřka nic
 - keltští bohové neměli vždy vyhraněný svůj pohlavní **rod**, často měli dokonce **ženský i mužský aspekt** (Galové oslovovali **slunce** jako „*můj otec a má matka*“, neboť v něm spatřovali spojení mužských i ženských principů)

Keltský panteon – pevninská tradice:

- do keltského panteonu zahrneme **pevninská božstva**, především božstva **Galů**
 - Galové: příslušníci keltských kmenů obývajících **Galii** (území zahrnující dnešní Francii, Belgie, Švýcarsko i severní Itálii), hovořili galským jazykem)
- občas uvedeme i jejich podobnost s ostrovními božstvy (zejm. **irskými**)
 - s panteonem **ostrovních božstev** (zejména irských Keltů) se setkáme později v konkrétních mýtech...
- když se makedonský král **Alexandr Veliký** ptal Keltů, čeho se nejvíc **bojí**, odpověděli mu, že pouze jedné věci – totiž že se na ně jednou **zřítí nebe**
 - svědčí to o jejich úctě k nebeskému **hromovládc**i

Hromovládce:

- **vládce nebes** má znaky indoevropského původu (indický Djaus, řecký Zeus apod.), je doložen u **Galů** i u **ostrovních Keltů** (Irsko a Wales)
- byl nazýván více jmény (lokálními)
- **Galové** ho nazývali **Taranis**
 - bretoňské „*taran*“ znamená **hrom**, irské „*toran*“ **hřmít** (česky zhruba ve smyslu Hřmíč, Hromburác)
 - patrně ze staroindického „*turvant*“ (tj. mocný)
 - jeho symbolem bylo **kolo**, které historikové náboženství chápou jako symbol **slunečního kotouče**, byl tedy nejspíš uctíván i jako jeden z dárců **plodnosti**
 - kolo však mohlo symbolizovat i věčný **koloběh**
 - jeho žezlem byl **blesk**, dalším jeho atributem bylo **kladivo** coby symbol hromové rány
 - spojení aspektů **hromovládce** a **slunceboha** je unikátní a nemá v jiných (nám známých) mytologických systémech **obdobu**

Taranis: galská figurka
(vystavena v Musee des Antiquities
Nationales, St. Germain-en-Laye)

Taranis „hybatel slunce“ (gundestrupský kotel)

- na našem území se našlo na různých lokalitách množství tzv. **Taranisových koleček** – symboly slunce
- později se z tohoto symbolu vyvinul tzv. **keltský kříž** (viz obrázek, mnoho lidí jej nosí na krku aniž by věděli, o co vlastně jde)
 - „mutace“ mezi Taranisovým symbolem a křesťanským křížem: prodloužením jeho dolního konce vznikl **irský kříž**

keltský kříž

Taranisovo kolo

Bibracte

Stradonitz

Taranisova kola (nálezy)

keltský kříž
(irský kříž)

- mytickým průvodcem Taranise býval **orel**
- Taranis býval někdy zpodobňován jako **kůň** s lidskou hlavou nebo hrdinský **jezdec** s kopím a **slunečním kolem** (tj. slunce), přejíždějící obludu (tj. temnotu či chaos)
- byl také božstvem **války** a v lidové víře patronem **kultu předků**
 - ve svém **temném aspektu** (v němž býval označován jako **Crom Cruach**) vládl **světu mrtvých**, proto byl také **bohem podsvětí**, smrt podle Keltů neznamenal konec žití, nýbrž jen jeho proměnu ve smyslu **znovuzrození** – šlo tedy o **slunce v noční podobě** (viz **egyptský mýtus** o nočním putování slunce podsvětím či **mayský bůh slunce**, jenž byl v noční podobě podsvětním jaguárem, podle některých teorií byl slovanský Veles temným aspektem hromovládce Peruna)
- kněží předkládali Taranisovi **oběti žehem** a prosili ho o příznivé **počasí** a obnovu **úrodnosti** země (žeh byl patrně spjatý s jeho atributem **bleskem**, který způsobuje požáry)
- jednalo-li se o **temný aspekt** Taranise, byli mu obětováni **prvorozenci stáda** a **1. plody polí**

- k utišení jeho hněvu bývala obětována **zvířata**, v dobách nouze však byly pro něj **upalovány** zaživa i **lidské oběti** (např. novorozenci), obyčejně ve velkém **proutěném koši** nebo byl upálen člověk vtěsnaný do vykotlaného **stromu** (zřejmě šlo o válečné zajatce)...
- všechny keltské kmeny však nebyly **zajedno**, co se týkalo podoby, atributů, jména či dokonce konkrétních pravomocní hlavního boha; nacházíme několik jeho výrazných **obměn**:
- někdy byl nazýván **Ogimos** [„-os“ je galská koncovka, nejde tedy o řecký přepis] a byl mocným silákem i moudrým **učitelem** a vynálezcem **písma ogamu**
- římský básník **Lucanus** popisuje **fresku**, kterou vytvořil řecký umělec na **galskou zakázku** – zobrazovala **Ogimose**, jak za sebou vleče množství lidí připoutaných za **uši** řetízky ze zlata a jantaru, tito lidé ho následovali s radostným výrazem ve tváři a on se k nim s úsměvem otáčel, přičemž tyto řetízky nedržel v ruce, ale měl je připevněny ke **špičce jazyka** (tj. lid je slovy svého nejvyššího vládce spoután a uchvácen, radostně ho následuje)
- v **Irsku** ho nazývali **Ogma**

- u **Irů** však množství pravomocí vládce nebes měl bůh **Dagda** (tj. „**Dobry bůh**“ – přívlastek má vyjadřovat **mnohost** jeho schopností, nejde o morální hodnocení)
 - byl mj. skvělým kouzelníkem, bojovníkem, stavitelem i ctitelem, **vůdcem** svého lidu a měl zázračný **kotel**, od něhož nikdo neodešel nenasycen
 - v jeho osobnosti nelzáme i **groteskní rysy** – irské pověsti vyprávějí o jeho **chuti k jídlu** přesahující veškerou fantazii, neboť si tím získal obdiv i u obrů obývajících mořské ostrovy; mýty též vyprávějí o jeho **milostných dobrodružstvích**, v nichž projevuje tolik nemírnosti jako v jídle...
 - jeho 2 hlavní insignie: **kyj** coby znak zdrcující síly (1. koncem **zabíjel** nepřátele, 2. **oživoval** své zabitě lidi) a ohromný nevyčerpatelný **kotel** (někdy i čarovná **harfa**)
 - na hlavě nosil i **kapuci**, oděn býval do **tuniky** (dlouhé košile spíše s kratšími rukávy)

- podle některých badatelů mohl být u některých keltských kmenů slunečním bohem a hromovládcem bůh označovaný jako **Sucellus** (tj. „*ten, který dobře bije*“), jehož zpodobňovali jako pána s **kladivem** v jedné ruce a **džbánkem na dlouhé tyči** či **vázou**, případně **srpem** ve druhé ruce
- byl tedy spíše bohem **zemědělství** a **opojných nápojů**
- býval oděn do **zimního oděvu**
- známe ho především díky **Římanům**, kteří ho (podobně jako např. perského **Mitru** nebo egyptskou **Eset**) přejali, jejich původní bůh to však nebyl (mediteránní bohové bývali jen lehce oděni)
- často ho doprovázela některá z bohyň

- **Teutates** – galský bůh **více funkcí**, zejména **války** (ta hrála v životě tehdejších kmenů rozhodující roli), v některých částech Alp byl ctěn dokonce coby bůh **osudu**
 - jeho ekvivalentem bývá v písemných pramenech římský **Mars** (nepřesné)
 - jméno znamená „**otec kmene**“, nejde tedy – oproti Taranisovi – o kosmického boha, nýbrž o boha, jenž se staral o **svůj kmen** (název pochází ze slova „*teuta*“ = „*kmen*“)
 - možná jde dokonce jen o **přívlastek** boha, jehož skutečné jméno se nesmělo **vyslovit**
 - jeho symbolem byl **had s beraní hlavou**, což může odkazovat k jeho hlavním **pravomocem**: napomáhal **plodnosti** (had) a mohl vést svůj lid do **války** (beran)
 - Jeho **pravomoci** se **měnily** podle **aktuálních** podmínek daných kmenů, které měl chránit nejen proti nepřítelům, ale i proti **nemocem a démonům** (viz hlavní bohové kmenů SZ Slovanů – Svatovid, Triglav, Radegast, Jarovit aj.)

- **uctíván** na vrcholcích hor – máme u něj doloženy i **lidské oběti**, jejich smrt však byla jiná než u obětí Taranisových – byly **utápěny** v kotlích plných vody (zřejmě i zde šlo o **válečné zajatce** – viz např. aztécký bůh **Tlaloc** a rituální jezírka s nalezenými oběťmi)
- pozoruhodný je popis **rituální oběti** dochovaný **Strabónem** (antický filosof žijící na přelomu letopočtů): „Zajatců se ujaly šedovlasé **druidky** (stařeny) oděné do bílých rouch, s mečem v ruce. Zavedly je k měděnému **kotli**, který pojal asi 20 věder vody. O kotel byl opřen žebřík, na který ženy vystoupily. Zajatce jim podávali nahoru a ony jim nad kotlem **prořízly hrdlo**. Z krve stékající do kotle potom **věštily**.“

Teutates???

- Teutatese uctívali mj. i **Galové v Lyonu**, kde však splýval s **irokeltským bohem Lugem**, jenž svému lidu pomohl k vítězství nad temným **Balorem**, vládcem Fomoirů
- **Lug** – bůh **světla a slunce**, byl také **bard**
 - považován za božského **vynálezce míče**, s tím souvisí starý lidový zvyk:
 - k **májovým obřadním slavnostem** porazili mladí lidé (chlapci i dívky) při **1. májovém jitru** velký **strom**, pak jej ozdobili pestrými **stuhami** a do prostřed stromu připevnili **zlatý míč** (symbol slunce)
 - s takovým stromem (případně jen větvemi) obcházeli všechna **obydlí**, ve kterých za uplynulý rok přibyli **novomanželé**, každá mladá paní přidala další **zlatý míč**
 - někdy se tyto míče **nasouvaly** na **tyč**, jež se následně zabodla do země na **louce**, a mladí kolem ní **tančili**
 - míč (míče) se pak z tyče sejmul a hrála se s ním **divoká rituální hra s pálkou**, jejímž účelem bylo **odpálit míč** co nejvýše (i **fajáčtí mladíci** v Homérově *Odysseji* se snaží vyhodit míč co nejvýš k oblakům)

- tyto míčové hry byly v Irsku provozovány na **počest boha Luga**, mnohé se v některých místech **Normandie** hrají s podobným zápalem jako fotbal (**pétanque** je ostatně pozůstatkem obdobné míčové hry v Galii)
- víme také, že v radosti nad **vyhranou bitvou** se v dávné Evropě (snad ještě před příchodem Keltů) provozovala míčová hra s **hlavami poražených nepřátel**, nebo mohla být koule uhnětena z jejich **mozků**
[více o této míčové hře in: Clarus, Ingeborg. *Keltské mýty : Člověk a jeho svět* (Praha, 2001; str. 46)]
- **kult hlavy** ostatně hrál u Keltů významnou roli: **lebky** nepřátel se používaly jako nádoby na **pití** nebo se uchovávaly coby **talismany** či sloužily jako **výzdoba** obydlí i válečných vozů (hlava byla považována za **sídlo síly** člověka)
- u **waleských Kymrů** se stejný bůh nazývá **Gwydon** [„*gwedyd*“ znamená *říkat*], byl zajat v **podsvětí**, kde se mu dostalo daru **básnického umění**
Ostatně i irský bůh Lug byl bard.
- dáme-li **Luga i Gwydona** do spojitosti s **Teutatem**, bude patrné, že byl také **bohem osudu** – **síly osudu** totiž pochází vždy z **podsvětí**

- **Esus** má patrně spojitost se **životem po smrti**
 - zpodobňován s lístky **jmelí** (rituálně sbírané druidy v souvislosti se znovuzrozením slunce)
 - zobrazován též jako **dřevorubec** se sekerou – snad proto, že tak jako dřevorubec ukončuje život stromu, Esus ukončuje život člověka (symbolický růst **stromu** jeho **života**)
 - byl snad i bohem **bohatství** a patronem **válečných kořistí**, jež nesloužily Keltům k osobnímu obohacení se, nýbrž k **uložení** v posvátných hájích (nikdo se takových pokladů nesměl dotknout)
 - viz antický Hades (jeho jméno Plútón tj. Boháč) vládl nad zemí, v níž bylo uloženo bohatství: drahé nerosty a síla umožňující semenům růst)

Esus (kamenný reliéf z Paříže)

- Esus býval někdy spojován s bohem jménem Cernunnos – „**jelení bůh**“, šlo však nejspíš o samostatného boha
 - doslovně přeložitelné jako „*ten s jelením temenem*“
 - jeden z nejoblíbenějších keltských bohů, zobrazovaný antropomorfně s **parožím** na hlavě
 - na **kotli z Gundestrupu** je zpodobněn coby pán **divoké zvěře**
 - na jednom **pařížském oltáři** zobrazen sedící v **pololotosovém sedu** s **parohy** na hlavě (v tomtéž sedu obklopen zvířaty je zobrazen i na gundestrupském kotli)
 - každoroční **shazování parohů** a jejich opětovný **růst** bylo symbolem neustálé obnovy přírody, tedy **nesmrtelnosti** plodivých sil
 - podle irských mýtů jelen **vábí lovce** do lesních **houštin**, jakožto **bůh dávných časů** učí člověka (je-li tomu přístupný) **starým moudrostem**
 - ve **středověkých** britských **legendách** je jeho následovníkem **Lovec Hern** („Herne the Hunter“ – vznikl z něj patrně i *Robin Hood*)

Cernunnos a Cernunnos
či Pán jelenů???

Cernunnos (kamenný reliéf z Paříže a kovová figurka)

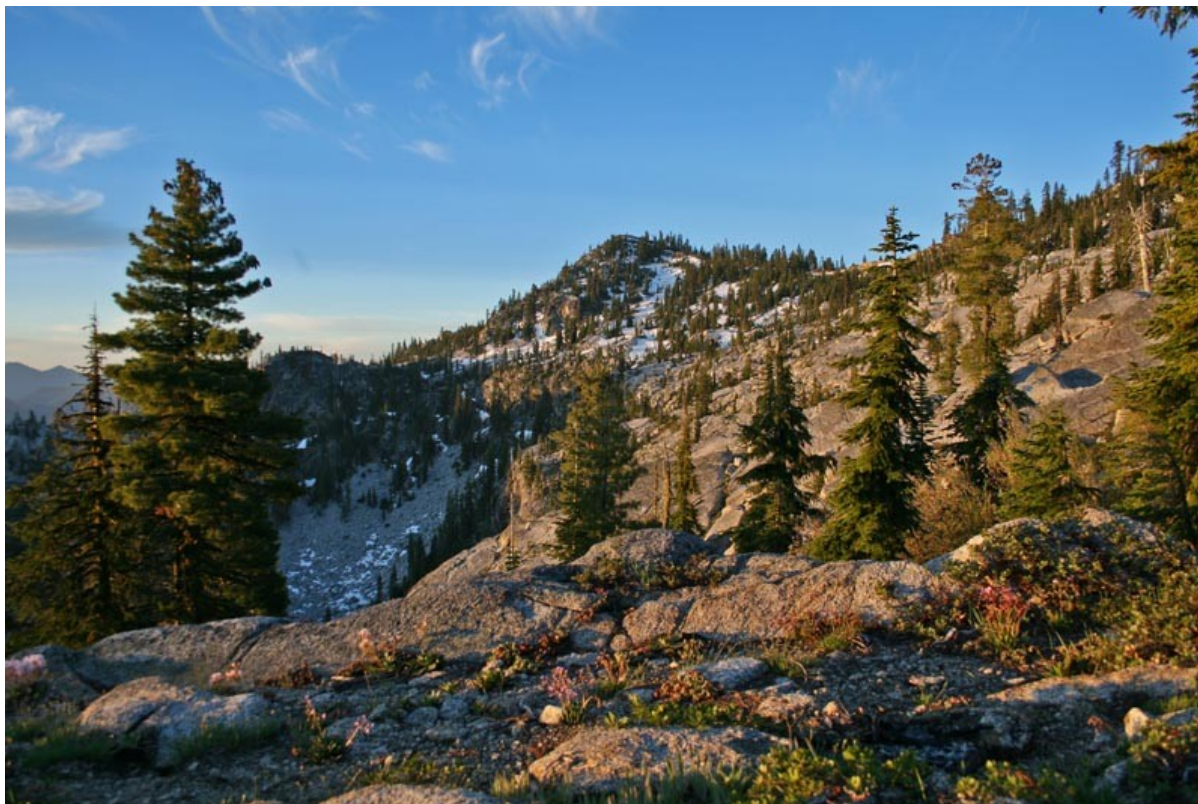
- podrobný popis předávání starobylých moudrostí jeleními božstvy člověku máme k dispozici díky současnému **irokézkému šamanovi** jménem Medvěd Grizzly (získal léčitelskou sílu od grizzlyho) [in: *Indiánský léčitel*. Votobia, Olomouc, 1996. s. **62–69**], taková **archetypální božstva** byla **univerzální**, podobně vnímali jelení božstvo Keltové:

nejprve se mu **3x** opakoval **sen**, v němž ho posunky kamsi vábila **laň**, on však jejím posunkům **neporozuměl** – navštívil **šamanku**, která mu sdělila, že byl laní naveden k prastarému **posvátnému místu**, kde by mu chtěl jelen sdělit odvěká tajemství... několik dnů se musel **postit** a **očišťovat** v potní chýši (1 lunární periodu před cestou a 1 periodu po ní nesměl sníst žádné jelení maso), načež vykonal 30mílovou pouť do divočiny v **Marble Mountain** (Kalifornie) na místo, které šamanka určila...

dané místo se shodovalo s místem z opakovaného snu a vedla k němu prastará indiánská stezka – postavil tam **oltář** a zapálil oheň, představil se Velkému Tvůrci, duchu hory i všem příbuzným v přírodě (tj. všem živým tvorům) a nabídl jim jako **zápalnou oběť** tabák a kořeny očistné anděliky, při modlitbách kouřil z **dýmky** vyrobené z jeleního parohu, kterou mu jako dar na tuto pouť dala šamanka...

po několika hodinách ulehl do trávy a usnul – začalo se mu **zdát o jelenech** – o bílém, červeném, žlutém a černém (viz 4 barvy lidské pleti), kteří přicházeli z jednotlivých světových stran. Pak všude začal vidět **stáda jelenů** při jejich údělu v současnosti:

– [přečíst úryvek od str. 64]

Marble Mountain

- Poznámky:
 - **Esus** a **Cernunnos** nejsou snadno pochopitelná božstva, jejich podstata je poměrně komplikovaná
 - o významu **jmelí** v druidském kultu a **sluneční symbolice** jeleních **parohů** se dozvídáme již z **jeskynních maleb** doby kamenné (kontakt Keltů po příchodu do Evropy se zbytky **megalitické kultury**): v jeskyni **Les Trois frères** byla objevena antropomorfní podobizna boha či šamana s jelení hlavou...
 - také **Esusovi** byly přinášeny **lidské oběti** – byly buď **rozčtvrceny**, nebo **oběšeny**, což připomíná věšení obětí pro germánského **Ódina** (viz též antický **Théseus** – syn boha moře Poseidóna – své oběti přivazoval k vrcholům 2 ohnutých borovic, které uvolnil, takže se stromy vymrštily a přivázané tělo roztrhly)
 - každý z bohů spjatých s lidskými oběťmi měl **specifický způsob rituálního skonu** obětí (podobně i v mezoamerických kulturách)

postava „čaroděje“ v jeskyni Trois frères

- **Smertulus / Smertatius** byl považován za boha **boje**, Galové jej považovali snad i za **boha smrti** (nejasné božstvo)
 - za pozornost stojí etymologický základ slova „*smert*“ (starosl. *сѣмрътъ*)
 - na jednom **pařížském reliéfu** je zachycen jako vousatá postava zvedající **kyj** proti **hadovi** – patrně také on (stejně jako Teutates) chránil svůj lid proti **démonům**; snad božský **lovec jelenů**?
- **Belenus** – bůh **zdraví, léčitelství a ohně** (galský Apollón)
 - četná **lokální pojmenování** (Grannus, Bormo, Mabon, Maponus aj.), výskyt hlavně v jižní Galii
 - snad také bůh **světla** (Belenus = zářící, jasný)
 - spjatý se **svátkem** slavícím se v **předvečer 1. máje** (v noci z 30. 4. na 1. 5.) zvaným podle něj **Beltine / Beltene** (u nás „**čarodějnice**“), což znamená „**Belenův oheň**“ – během této noci se zapalovaly v přírodě **ohně**, jež měly člověka i přírodu symbolicky **očistit** od všeho, co bylo nashromážděno během tmavé poloviny roku (od listopadu po duben)
 - 30. dubna večer Keltové **uhášeli** všechny **ohně** a s východem slunce na 1. máje zrána zapalovali **nový oheň**

- tímto dnem začínala **světlá polovina roku** (1. května až 1. listopadu)
a s ní nadvláda slunce
- Belenus zpodobněn na keltské minci:

Ženská božstva:

- v **galské** oblasti byla nalezena na četných **reliéfech trojice** matron **bohyň-matek**
- jde o **mateřský archetyp ženství** a představitelek **plodnosti**
- nemají žádné pojmenování (nebo o něm nevíme?)
- jejich **moc** zdůrazněna **trojností**, v níž bývaly zobrazovány (často sedící s **dítětem** nebo **košem** polních plodů na klíně)
- **velká královna podsvětí** mohla být jejich temná podoba (viz indické bohyně **Durga** či **Kálí**, jež měly kromě své démonické povahy také dobrotivou ploditelskou stránku)

- **Devona** – v Galii bohyně **pramenů**, zatímco v **Irsku** byla bohyní pramenů **Brigit**
 - uctívána i po přijetí křesťanství coby **sv. Brigita**, patronka Irska
 - kromě patronství pramenů byla i bohyní **léčitelství, plodnosti a půdy**, snad samotným **ztělesněním země** – jako taková měla mnoho jmen a vystupovala v mnoha podobách, z nichž nejznámější byly **3 královny země** (Ériu, Banba, Fódla), jež společně ztělesňovaly **matku Irsko**
- **Terra Mater** – bohyně země
 - uctívána už v **mladší době kamenné**, často zobrazována i jako **paní zvířat** (jak ji známe i z jiných kulturních oblastí – např. ze středozevní Kréty)

- **Epona** – bohyně **plodnosti** a **ochránkyně zvířat**

- koňská bohyně: často vyobrazena sedící ženským způsobem na **koni**, patronka **jezdců** a koní (jméno z galského výrazu pro koně = „epo“)
- coby „Velká matka“ měla **roh hojnosti** nebo **číši** a často také **klíč** (od zvířecích **stájí**, též malována na stáje i krmelce coby ochránkyně)
- převzali ji **Římané** (obliba u jezdců i prostého lidu)

- Galové neměli božstvo **lásky** – teprve pod vlivem Říma toto prázdné místo u nich zaplnila bohyně **Venuše**
 - nevíme proč neměli božstvo lásky, jejich život byl **sexualitou nabitý**, snad proto nepotřebovali pro lásku a milostné akty **nadpřirozené bytosti** (lásku duchovní neztotožňovali se světskou)
 - u keltských bohů často nacházíme **božské páry**, kdy je mužský bůh nositelem specifické **funkce** a bohyně jeho **účinek zvyšuje** principem plodnosti (např. Epona a Teutates)
- s bohy **irského panteonu** se potkáme v konkrétních mýtech
 - např. irská bohyně **Anu** (či též **Ana**) pečující o blahobyt Irů
 - bohyně **Danu** (nebo **Dana**), podle které si Irové tehdy říkali – „***lid bohyně Danu***“ (patrně **bohyně-matka** ve vztahu k plodnosti)
 - atd.

Uctívání dalších bytostí:

- u Keltů se těšily zvláštní úctě **stromy, květiny i zvířata**:
 - a sice pro své specifické vlastnosti (mohutnost, schopnost, účinky) nebo magické schopnosti:
- stromy uctívány coby **prapředci lidí**
 - nejuctívanější byl **dub**, symbol **boha nebes**
 - posvátné dubové lesy byly mnohde uctívány i po přijetí **křesťanství**: např. v irském **hrabství Kildare** byl dubový les kultovním místem **bohyně Brigit** – lid k tomuto místu tak přilnul, že ji ve zdejším dubovém kostele mniši uctívali i po přijetí křesťanství, pod identitou změněnou ve sv. Brigitu (místní světice, jež je **patronkou Irska**, převzala atributy bohyně Brigit)
 - z dalších stromů se těšil mimořádné úctě např. **tis** pro své věčně zelené listy
- Keltové uctívali také zvířata
 - největší úctě se těšil **býk**, o čemž svědčí jeho četná vyobrazení i častá přítomnost v mýtech

katedrála sv. Brigity v Irsku (město Kildare)

- vztah Keltů ke **Slunci**:
 - v **Irsku** se dodnes uchoval **kult slunce**
 - má **spojitost s vodou**: jeho hlavním obřadem byl svátek **Beltine / Beltene** (naše „čarodějnice“) vrcholící v **předvečer 1. máje**: býval slaven u **pramenů** či **jezer**, na jejichž vodní hladině **slunce** 10 minut při východu „**tančí**“
 - takto sluncem projasněná voda byla vnímána jako **léčivá**, Kelti přicházeli před východem slunce k pramenům a při jeho východu si tuto **posvěcenou vodu** nabírali
 - **nemanželským dětem** se v Irsku říká „**děti slunce**“, mělo se za to, že byly zplozeny **slunečním paprskem**
 - i proto bylo v Irsku a jiných místech původního keltského osídlení tak snadno **přijato křesťanství** (snadné přijetí příběhu o početí Krista Duchem svatým)
 - více in: Hartmann, Hans: *Kult mrtvých v Irsku (Der Totenkult in Irland)*
- viz též megalitická mohyla v **Newgrange**